

Rapport

efter kvalitetsgranskning av modersmålsunder-
visning och tvåspråkig undervisning i de
nationella minoritetsspråken i S:ta Gertruds
skola i Västerås kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om S:ta Gertruds skola

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av undervisning i de nationella minoritetsspråken under hösten 2011. De nationella minoritetsspråken är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Modersmålsundervisning är undervisning i det språk som elevens vårdnadshavare har som modersmål. För att en elev ska vara berättigad till modersmålsundervisning krävs att språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet och att eleven har grundläggande kunskaper i det. När det gäller modersmålsundervisning i ett nationellt minoritetsspråk ska sådan undervisning erbjudas även om språket inte är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet. En huvudman är skyldig att anordna modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken även om antalet elever som önskar sådan undervisning understiger fem. Tvåspråkig undervisning kan anordnas i årskurserna 1–6 för elever som har ett annat språk än svenska som dagligt umgängesspråk. För elever med finska som umgängesspråk får tvåspråkig undervisning även anordnas i årskurserna 7–9. För andra språk än finska får tvåspråkig undervisning anordnas i årskurserna 7–9, dock med stöd av förordningen om försöksverksamhet med tvåspråkig utbildning i grundskolan. Den tvåspråkiga undervisningen ska anordnas så att högst hälften av den sammanlagda undervisningstiden sker på umgängesspråket. Undervisningen ska då planeras så att undervisningen på svenska successivt ökar under utbildningstiden.

Granskningen av S:ta Gertruds skola i Västerås kommun ingår i detta projekt. S:ta Gertruds skola besöktes den 17 och 18 november 2011. Ansvariga inspektörer har varit utredaren Åsa Permén och undervisningsrådet Håkan Sandström. I denna rapport redovisar inspektörerna iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av undervisningen i nationella minoritetsspråk genomförs i två delar. I 34 kommuner och 68 grundskolor granskas undervisningen i

Rapport

2012-02-14

2 (21)

Dnr 40-2011:2523

nationella minoritetsspråk. I en andra del granskas tvåspråkig undervisning där fem skolor med tvåspråkig undervisning ingår. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande rapport. För de kommuner och tvåspråkiga skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden i andra kommuner och skolor. Det enskilda beslutet som fattats för respektive kommun eller skola kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om S:ta Gertruds skola

S:ta Gertruds skola ligger i stadsdelen Hammarby i Västerås, och omfattar förskoleklass till årskurs 5. Skolans motto är *kunskap med språket i centrum*. Skolan är en mångkulturell skola där det finns 37 olika språk representerade. S:ta Gertruds skola ingår i IDA projektet som bedrivs på ett antal utvalda skolor i Västerås. Ett centralt mål med projektet är att det ska leda till höjda studieresultat. IDA projektet utgår från tre fokusområden – modersmål och kommunikation, familjestöd, kultur och idrott. Skolan har också som enda skola i Västerås en finsk klass där eleverna kan gå från förskoleklass till årskurs 3. Undervisningen i den finska klassen sker i åldersintegrerad form och idag går det tolv elever i klassen. Skolan tar emot elever i den finska klassen från hela Västerås kommun som också är förvaltningskommun för finska sedan 2010.

S:ta Gertrud skola har bedrivit undervisning på finska ända sedan sjuttioalet och det finns även många finstalande bland personalen. Rektorn för skolan är även finstalande. I nära anslutning till skolan finns en finsk förskoleavdelning som den finska klassen har en nära samverkan med. Det finns även ett samarbete med Mälarhem som är ett finskspråkigt äldreboende som de finstalande eleverna besöker vid olika tillfällen. Eleverna brukar som ett uppskattat inslag bland annat sjunga för de äldre vid olika högtider.

Resultat

Organiseras och genomförs tvåspråkig undervisning på de nationella minoritetsspråken så att undervisningen främjar elevernas språk-, kunskaps-, och identitetsutveckling?

4.1 Har rektorn och personalen den kunskap som krävs för att bedriva tvåspråkig undervisning?

Syftet med frågeställningen är att undersöka den pedagogiska personalens kunskap om tvåspråkig undervisning, då den är direkt avgörande för kvaliteten på undervisningen. Frågeställningen avser även att belysa rektorns och personalens kunskap om de nationella minoriteternas rättigheter samt betydelsen av modersmål för elevers kunskapsutveckling och skolframgång.

Läraren som undervisar i den finska klassen har nära trettio års erfarenhet av undervisning och har både finsk och svensk lärarexamen för tvåspråkiga lärare, svenska och finska. Hon har nyligt tillträtt tjänsten efter att den som tidigare haft tjänsten gått i pension, men nuvarande lärare har under flera år arbetat som lärare på S:ta Gertruds skola. Rektorn är själv tvåspråkig och behärskar därför även hon finska.

Rektorn och lärare försöker regelbundet delta i Hanasaarikonferensen som är en konferens som vänder sig till Sverigefinska lärare. Rektor och lärare uppger vid intervjuer att det är viktigt att få komma i kontakt med andra lärare som undervisar i finska. Genom att dela erfarenheter med andra lärare och komma i kontakt med nya läromedel, så menar de att de får de nya influenser som hjälper till att utveckla undervisningen. Såväl rektor som lärare önskar dock att det skulle finnas fler möjligheter att dela erfarenheter med andra sverigefinska skolor.

Intervjuer visar att rektor har god kunskap om tvåspråkighet och modersmålets betydelse för elevernas språk- och kunskapsutveckling. Hon berättar att hon vid olika sammanhang brukar föreläsa om tvåspråkighet. Enligt rektorn följer hon med i forskning och läser litteratur inom området. Samtidigt som granskningen visar att rektor har god kunskap om tvåspråkighet framkommer under intervjun med rektorn att den kunskapen bara till viss del kommer till uttryck i arbetet med hur hon leder den tvåspråkiga verksamheten. Rektorn tror att det finns flera orsaker till att det blivit så. En bidragande orsak är enligt rektorn att det inte finns någon efterfrågan av resultat från huvudmannens sida när det gäller den tvåspråkiga undervisningen. Ett annat skäl som hon framför är att den tvåspråkiga verksamheten fungerat väl och delvis varit självgående vilket genom åren succesivt kan ha lett till att rektor haft mer fokus på skolans verk-

Rapport

2012-02-14

4 (21)

Dnr 40-2011:2523

samhet som helhet. Rektor framhåller att hon borde ta mer ansvar för att leda och utveckla arbetet för den tvåspråkiga undervisningen. Såväl rektor som lärare framhåller vid intervjuer att det mot bakgrund av att det nyligen skett ett skifte på lärartjänsten, är det ett bra tillfälle för att skapa nya rutiner och strategier för hur den tvåspråkiga verksamheten ska utvecklas.

Vid intervjuer och klassrumsobservationer framkommer att läraren har goda kunskaper om tvåspråkighet och att hennes kunskap också omsätts i undervisningen. Vid klassrumsobservationer kan inspektörerna se hur läraren på ett medvetet sätt använder sin kunskap för att skapa sammanhang och förståelse hos eleverna för såväl det finska som det svenska språket.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att rektor och lärare har lång erfarenhet, utbildning och kunskap om tvåspråkighet och dess betydelse. Skolinspektionen bedömer dock att den kunskap som finns hos rektor och lärare behöver omsättas till en medveten och långsiktig strategi för verksamheten så att elevernas tvåspråkiga utveckling ytterligare gynnas. Rektor behöver även ta ett tydligare ansvar för att så sker.

4.2 Är den tvåspråkiga undervisningen en del av skolans systematiska kvalitetsarbete?

Denna frågeställning syftar till att belysa hur den tvåspråkiga verksamheten följs upp och utvecklas med fokus på språkets betydelse för elevernas kunskaps- och identitetsutveckling. Rektorn behöver se till att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete där också lärarna deltar, i syfte att säkerställa en hög kvalitet på den tvåspråkiga utbildningen.

Av insänd dokumentation som Skolinspektion tagit del av kan inspektörerna konstatera att det inte finns någon systematisk uppföljning över hur den tvåspråkiga verksamheten fungerar och utvecklas. Kvalitetsredovisningen beskriver skolans verksamhet som helhet, men det finns ingen analys av den tvåspråkiga verksamheten. Rektor beskriver att det finns informella system för att följa hur verksamheten utvecklas, men att det inte finns någon tydlig struktur för att följa upp resultaten i den tvåspråkiga klassen. Inspektörerna kan konstatera att skolan inte har gjort någon analys av framgångsfaktorer och förbättringsområden som skolan dragit nytta av för att skapa en långsiktig strategi för att utveckla den tvåspråkiga undervisningen. Ett exempel på det framkommer vid intervjuer där flera goda framgångsexempel beskrivs vad gäller den tvåspråkiga undervisningen. Skolan har dock inte gjort någon analys vad det är i

undervisningen som är framgångsrikt och hur de goda erfarenheterna kan tillvaratas samt spridas på skolan som goda exempel.

Vid intervjuer berättar rektorn att hon inte besöker den finska klassen i den utsträckning hon skulle vilja göra. Rektorn framhåller dock att hon borde öka sin förtrogenhet och närvaro vad gäller den tvåspråkiga verksamheten för att också kunna leda och utveckla verksamheten. Skolinspektionen vill påpeka att det är viktigt att rektor ser till att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete och att rektor skaffar sig tillräcklig information om verksamheten för att kunna följa upp och utveckla utbildningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att S:ta Gertruds skola tydligare behöver följa upp och utveckla det systematiska kvalitetsarbetet för den tvåspråkiga verksamheten. I det arbetet ingår att identifiera viktiga områden som behöver förbättras och att analysera framgångsrika exempel i den tvåspråkiga undervisningen som ett led i att höja kvalitén i utbildningen. Rektorn behöver även öka sin förtrogenhet om den tvåspråkiga verksamheten, och ta ett tydligare ansvar för att verksamheten utvecklas.

4.3 Främjar den tvåspråkiga lärandemiljön elevernas språk- kunskaps- och identitetsutveckling?

Syftet med denna frågeställning är att undersöka om lärarna på ett medvetet sätt arbetar för att införliva elevernas bakgrund och erfarenheter i undervisningen. Vidare undersöks om lärarna utgår från en medveten pedagogisk idé om tvåspråkighet som resurs för elevernas kunskaps- och identitetsutveckling som omsätts i praktisk handling.

I den finska klassen går elever från förskoleklass till årskurs 3. Eleverna sitter parvis eller så sitter de själva i bänkarna. På väggarna sitter teckningar och presentationer av olika arbeten. Texterna på de olika arbetena som är uppsatta är skrivna både på finska och svenska. Läromedlen i klassrummet är på finska och svenska vilket även gäller den skönlitteratur som eleverna har tillgång till. Rektor berättar att skolan håller på att uppdatera läromedlen utifrån de nya kursplanernas krav. Under klassrumsbesöken kan inspektörerna se att det råder ett gott arbetsklimat i klassrummet. Det finns en respektfull relation och dialog mellan lärare och elever. Eleverna är nyfikna, ställer frågor och är engagerade. Vid elevintervjuer uppger eleverna att de tycker att det är roligt att gå i skolan och att de lär sig mycket. Läraren berättar vid intervju att eleverna är aktiva och vill lära sig. Hon tror att en förklaring kan vara att eleverna som går i den finska klassen har föräldrar som aktivt placerat sina barn i den finska klassen, och att det även kan påverka elevernas inställning till skolarbetet.

Rapport

2012-02-14

6 (21)

Dnr 40-2011:2523

Det finns ett tydligt fokus på att utveckla elevernas förmåga att tala finska. Finska är det språk som används mest i klassrummet, men inspektörerna ser goda exempel på hur eleverna simultant växlar mellan finska och svenska. Läraren får eleverna att reflektera över olika språkliga fenomen vad gäller likheter och olikheter i betydelse mellan det finska och det svenska språket.

På tavlan finns en övergripande lektionsplanering för dagen. Det finns en variation vad gäller upplägget av lektioner. Teoretiska genomgångar varvas med praktiska moment. En medveten strategi för språkinläring är att eleverna sjunger mycket under skoldagen. Eleverna sjunger sånger både på finska och svenska, och det är uppenbart för inspektörerna att eleverna tycker det är roligt. Inspektörerna ser även exempel på hur läraren talar med eleverna om finska och svenska traditioner som hon kopplar till ländernas kultur och historia vilket skapar sammanhang för eleverna. Vid det aktuella lektionstillfället pratar man om julen. Vid en lektion sitter eleverna i en ring och har högläsning ur en bok på en finska. Läraren berättar även att eleverna brukar läsa sagor för de yngre barnen som finns på den finska förskoleavdelningen.

Den tidigare läraren för klassen var en så kallad matematikpilot och det har därför gjorts en extra satsning på matematik i klassen. I matematik använder läraren finska läromedel som anpassats och svenska läromedel, vilket även gäller i fler ämnen än matematik. Läraren uppger vid intervjuer att det finns flera fördelar att använda olika läromedel eftersom det skapar nya infallsvinklar på lärande och idéer för problemlösande övningar. En annan fördel som hon lyfter är att hon tycker att eleverna lär sig bättre eftersom eleverna processar matematiska problem på både finska och svenska när de pratar matematik.

Vid klassrumsobservationer kan inspektörerna se att den åldersintegrerade arbetsformen ställer krav på god individanpassning. Beroende på att eleverna är i olika åldrar innebär det att eleverna kommit olika långt i sin kunskaps- och personliga utveckling. Vid intervjuer framhåller läraren att det underlättar att klassen består av relativt få elever vilket gör det lättare att följa varje elev. Hon berättar dock att åldersskillnaderna ställer stora krav på att anpassa undervisningen, men att hon även ser att det finns fördelar med hur eleverna lär av varandra. Läraren lyfter fram att hon skulle vilja ha mer tillfällen att diskutera med andra lärare och möjlighet till kompetensutveckling. Hon vill bland annat få mer kunskap om hur hon skall lägga upp arbetet för de allra yngsta eleverna för att kunna ge eleverna bästa möjliga stöd (se även avsnittet om särskilt stöd). Vid intervjuer lyfter rektorn och läraren att det idag saknas en tydlig strategi för hur den åldersintegrerade arbetsformen ska formas, så att eleverna utvecklas så långt som möjligt utifrån sina olika förutsättningar.

Vid intervjuer med rektor, lärare och elever framkommer att det förekommer ett hårt språkbruk mellan elever på rasterna. Vid intervjuerna berättar eleverna att det uppstår ordväxlingar med andra elever som går i andra klasser. Rektor berättar att man arbetar målmedvetet med frågan och skolan samarbetar med föräldrar och personalen inom tidigare nämnda IDA projektet för att stävja språkbruket. Vid elevintervju berättar eleverna att de tycker att situationen blivit bättre. Rektor uppger att det är viktigt att skolan intensivt fortsätter att arbeta med värdegrundsarbetet för att komma till rätta med språkbruket, inte minst med tanke på att skolan har många olika nationaliteter bland eleverna vilket kräver tolerans.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan erbjuder en lärande miljö som stimulerar lusten att lära och elevernas språk- och kunskapsutveckling i den finska klassen. Skolan behöver dock analysera arbetssätt och arbetsformer med anledning av den åldersintegrerade formen. I det ingår att ge läraren det stöd hon behöver för att kunna individanpassa undervisningen för eleverna oavsett ålder och kunskapsutveckling. Skolinspektionen vill betona att det är av yttersta vikt att skolan fortsätter att vidta åtgärder för att stävja de hårda språkbruk som finns mellan elever och grupper av elever.

4.4 Hur organiserar, genomför och följer skolan upp elevernas behov av särskilt stöd?

Tvåspråkig undervisning har visat sig framgångsrik när det gäller elevers språk- kunskaps- och identitetsutveckling. Här undersöks om eleverna får det stöd som de har rätt till och i vilken mån det är anpassat efter varje enskild elevs behov.

Av skolans dokumentation framgår att alla elever i den finska klassen uppnått kravnivån på de nationella proven i svenska, svenska som andraspråk och matematik.

Skolan har rutiner och en arbetsgång för elever i behov av särskilt stöd. Lärarna aktualiserar behovet av särskilt stöd hos elevhälsoteamet, där ingår bland annat en specialpedagog. Läraren berättar att hon och läraren som har svenska som andraspråk ofta gör tester och diagnoser enligt fastställda rutiner. Bilden bekräftas vid elevintervjuer då eleverna uppger att de ofta får göra tester i svenska, finska och matematik. Eleverna berättar också att de får hjälp när de behöver det. Vid intervjuer uppger rektor och lärare att de flesta föräldrar är nöjda med den hjälp deras barn får vilket bland annat visar sig i den föräldraenkät som görs. Läraren uppger att hon har bra kontroll över elevernas enskilda utveckling vilket underlättas av att eleverna är få, men att det finns brister hur elevernas utveckling följs på gruppnivå. Eftersom hon är ny på tjänsten

Rapport

2012-02-14

8 (21)

Dnr 40-2011:2523

påtar hon att det är viktigt att hon tillsammans med rektorn utvecklar rutiner som bättre följer elevernas utveckling på gruppnivå för att få en tydligare överblick över hur undervisningen behöver anpassas för att eleverna ska utvecklas på bästa sätt.

Vid granskningen framkommer att skolan bara delvis gjort en analys av vilka krav som den tvåspråkiga verksamheten kräver när det gäller särskilt stöd. Läraren berättar att det inte finns en specialpedagog som är tvåspråkig vilket hon tycker är en brist. I vissa lägen önskar läraren att hon skulle behöva få hjälp och handledning av en finskspråkig specialpedagog för att kunna hjälpa eleverna på bästa sätt att utveckla det finska språket. Hon tycker att det behovet blir särskilt tydligt när det gäller talspråket för de yngsta eleverna i förskoleklass.

För att följa elevernas kunskapsutveckling ska läraren vid utvecklingssamtalet i en skriftlig utvecklingsplan ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i relation till målen i varje ämne. Av insänd dokumentation kan inspektörerna konstatera att det finns flera brister avseende hur de individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömena är utformade. Mål och omdömen är allmänt hållna och har ingen tydlig koppling till de nationella målen, och ger därför inte den vägledning som är tänkt för att eleverna bättre ska kunna utvecklas mot målen. Skolans insatser för att eleverna ska nå en högre måluppfyllelse framgår inte heller av de individuella utvecklingsplanerna med skriftliga omdömen som Skolinspektionen tagit del av.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att skolan behöver närmare analysera vilka speciella anpassningar den tvåspråkiga verksamheten kräver när det gäller särskilt stöd. I det ingår att utreda behovet av att få tillgång till specialpedagogisk kompetens med kunskaper inom finska. Skolinspektionen bedömer även att skolan behöver upprätta individuella utvecklingsplaner med skriftliga omdömen som lever upp till författningens krav.

Syfte och frågeställningar

Syftet med kvalitetsgranskningen är att undersöka hur kommunerna informerar om rätten till samt fullgör sin skyldighet att erbjuda undervisning i de nationella minoritetsspråken enligt skollag och skolförordning. I syftet ingår också att granska tvåspråkig undervisning på de nationella minoritetsspråken.

Granskningen har utgått från följande frågeställningar:

1. Fullgör kommunen sin skyldighet att erbjuda undervisning i de nationella minoritetsspråken enligt de krav som ställs i författningarna?
2. Ges de elever som har behov av studiehjälp undervisning på modersmål i de nationella minoritetsspråken?
3. Beaktar kommunen möjligheten att använda tvåspråkig undervisning?
4. Organiserar och genomförs tvåspråkig undervisning på de nationella minoritetsspråken så att undervisningen främjar elevernas språk-, kunskaps- och identitetsutveckling?

Ett särskilt fokus har ägnats romska elever och vilka förutsättningar dessa elever ges att delta i undervisning i romani chib.

I S:ta Gertruds skola har granskningen skett enbart utifrån frågeställning nummer 4.

Metod och material

Granskningen av tvåspråkig undervisning på nationella minoritetsspråk omfattar fem grundskolor i fyra kommuner. Granskningen av den tvåspråkiga undervisningen i S:ta Gertrud skola i Västerås kommun har genomförts med flera olika metoder. Förutom analys av inskickade dokument har intervjuer genomförts med rektorn, med lärare och med elever. Dessutom har inspektörerna genomfört ett flertal observationer av den tvåspråkiga undervisningen.

Med anledning av det särskilda fokus som riktas mot den romska minoriteten genomförs också gruppintervjuer med romska elever och föräldrar som bor i kommuner som ingår i granskningen. Detta material kommer enbart att ingå i den övergripande rapporten.

Kvalitetsgranskning modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken

Författningsstöd¹ modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i nationella minoritetsspråk

Organiseras och genomförs tvåspråkig undervisning på de nationella minoritetsspråken så att undervisningen främjar elevernas språk-, kunskaps- och identitetsutveckling?

Ges eleverna i den tvåspråkiga undervisningen förutsättningar att nå minst kunskapskraven?

Denna frågeställning syftar till att undersöka huruvida elever i den tvåspråkiga undervisningen når minst kunskapskraven. Forskning visar att tvåspråkig undervisning är en central framgångsfaktor för elevers kunskapsutveckling. Här undersöks även hur lärarna stödjer och följer upp den enskilda elevens utveckling.

Inom detta område granskas följande:

Resultaten på nationella prov i årskurs 3 och 5 de senaste 3-5 åren.

Elevernas genomsnittliga meritvärde i åk 9 de senaste 3-5 åren.

Andelen elever med fullständigt slutbetyg de senaste 3-5 åren.

Skillnader i ämnesbetyg och variationer mellan ämnen de senaste 3-5 åren.

Deltagande och resultat i de obligatoriska nationella proven de senaste 3-5 åren Behörighet till nationellt program de senaste 3-5 åren.

Jämförelse mellan de tvåspråkiga elevernas kunskapsresultat och enspråkiga klasser i samma skola om detta finns, liksom med riket.

Elevernas kunskapsutveckling utvärderas regelbundet i samtliga ämnen utifrån kursplanernas krav (4 kap. 3-7 §§ och 10 kap. 12-13 §§ skollagen, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar).

¹ Stöd från forskning och utredningar framgår av projektets litteraturöversikt:

<http://intranet.skolinspektionen.se/Documents/02-verksamhet/01-kvalitetsgranskning/direktiv/litteraturoversikt-minoritetssprak.pdf?epslanguage=sv>

Det finns en fortlöpande kontakt med hemmet om elevens studieresultat och utvecklingsbehov (3 kap. 4 § och 10 kap. 12-13 §§ skollagen, Lgr 11, 2.7 Bedömning och betyg, Riktlinjer).

Författningsstöd:

Skollagen (2010:800)

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

Information om barnets och elevens utveckling

4 § Eleven och elevens vårdnadshavare och vårdnadshavare för ett barn i förskolan ska fortlöpande informeras om elevens eller barnets utveckling.

4 kap. Kvalitet och inflytande

Huvudmannanivå

3 § Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Enhetsnivå

4 § Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå. Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet. Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Dokumentation

6 § Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Åtgärder

7 § Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

Rapport

2012-02-14

2 (21)

Dnr 40-2011:2523

10 kap. Grundskolan

Utvecklingssamtal och individuell utvecklingsplan

12 § Minst en gång varje termin ska läraren, eleven och elevens vårdnadshavare ha ett utvecklingssamtal om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas. Informationen vid utvecklingssamtalet ska grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i förhållande till läroplanen. Utvecklingssamtal ska i vissa fall resultera i ett sådant åtgärdsprogram som avses i 3 kap. 9 §.

13 § Vid utvecklingssamtalet ska läraren i en skriftlig individuell utvecklingsplan

1. ge omdömen om elevens kunskapsutveckling i förhållande till kunskapskraven i de ämnen som eleven för undervisning i, och
2. sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen.

Den individuella utvecklingsplanen får även innehålla omdömen om elevens utveckling i övrigt inom ramen för läroplanen, om rektorn beslutar det. Överenskommelser mellan läraren, eleven och elevens vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska alltid dokumenteras i utvecklingsplanen. Rektorn beslutar om utformningen av sådan skriftlig information som ges i utvecklingsplanen. Skriftlig information om elevens skolgång får ges även vid andra tillfällen än vid ett utvecklingssamtal.

Lgr 11, 2.7 Bedömning och betyg, Riktlinjer

Läraren ska

/.../

- genom utvecklingssamtal och den individuella utvecklingsplanen främja elevernas kunskapsmässiga och sociala utveckling
- utifrån kursplanernas krav allsidigt utvärdera varje elevs kunskapsutveckling, muntligt och skriftligt redovisa detta för eleven och hemmen samt informera rektorn,
- med utgångspunkt i föräldrarnas önskemål fortlöpande informera elever och hem om studieresultat och utvecklingsbehov, och
- vid betygssättningen utnyttja all tillgänglig information om elevens kunskaper i förhållande till de nationella kunskapskraven och göra en allsidig bedömning av dessa kunskaper./.../

Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. /.../

4.1 Har rektorn och personalen den kunskap som krävs för att bedriva tvåspråkig undervisning?

Syftet med frågeställningen är att undersöka den pedagogiska personalens kunskap om tvåspråkig undervisning, då den är direkt avgörande för kvaliteten på undervisningen. Frågeställningen avser även att belysa rektorns och personalens kunskap om de nationella minoriteternas rättigheter samt betydelsen av modersmål för elevers kunskapsutveckling och skolframgång.

Inom detta område granskas följande:

Undervisande lärare har kunskap om tvåspråkighet och modersmålets betydelse för kunskapsutveckling och skolframgång (2 kap. 34 § skollagen, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar, Stöd från forskning och utredningar).

Undervisande lärare har utbildning i modersmålet samt pedagogisk högskoleexamen (2 kap. 13 §, 18 §, 20 § skollagen, stöd från forskning och utredningar).

Personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter (2 kap. 34 § skollagen, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar).

Det finns rutiner för att säkerställa behovet av behöriga lärare till den tvåspråkiga undervisningen (2 kap. 13 §, 18 § och 20 § skollagen, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar, stöd från forskning och utredningar).

Författningsstöd:

Skollagen (2010:800)

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

Lärare och förskollärare

Vilka som huvudmännen får använda för undervisning i skolväsendet

13 § Huvudmännen ska för undervisning använda lärare eller förskollärare som har en utbildning som är avsedd för den undervisning som läraren eller förskolläraren ska bedriva. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela före-

Rapport

2012-02-14

4 (21)

Dnr 40-2011:2523

skrifter om vilken utbildning som krävs för att få bedriva viss undervisning i skolväsendet.

18 § Om det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som har den utbildning som krävs enligt 13 § eller ett behörighetsbevis enligt 15 § eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna eller barnen, får huvudmannen använda en annan person för att bedriva undervisningen. En sådan person ska

1. vara lämplig att bedriva undervisningen, och
2. i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den utbildning som krävs för undervisningen.

En person som avses i första stycket får användas för att bedriva undervisning under högst ett år i sänder. Detta gäller dock inte om undervisningen avser

1. modersmål, eller
2. yrkesämne i gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller särskild utbildning för vuxna på gymnasial nivå.

Anställning av lärare och förskollärare

20 § Endast den som uppfyller följande kriterier får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning:

1. har någon typ av lärarexamen eller förskollärarexamen enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av högskolelagen (1992:1434) eller motsvarande äldre utbildning, eller
2. har fått ett behörighetsbevis enligt 15 §. Den som inte uppfyller kraven i första stycket får dock anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning, om han eller hon ska undervisa i modersmål eller i ett yrkesämne i gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå eller särskild utbildning för vuxna på gymnasial nivå. Detta gäller bara om
 1. det saknas sökande som har utbildning som är avsedd för undervisning i modersmålet eller yrkesämnet,
 2. den sökande har tillräcklig kompetens i modersmålet eller yrkesämnet, och
 3. det finns skäl att anta att den sökande är lämpad att bedriva undervisningen.

Även den som ska bedriva undervisning enligt 17 § och som inte uppfyller kraven i första stycket får anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning.

Kompetensutveckling

34 § Huvudmannen ska se till att personalen vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling. Huvudmannen ska se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.

Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att /.../

- personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter,
- /.../
- skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen.

4.2 Är den tvåspråkiga undervisningen en del av skolans systematiska kvalitetsarbete?

Denna frågeställning syftar till att belysa hur den tvåspråkiga verksamheten följs upp och utvecklas med fokus på språkets betydelse för elevernas kunskaps- och identitetsutveckling. Rektorn behöver se till att det bedrivs ett systematiskt kvalitetsarbete där också lärarna deltar, i syfte att säkerställa en hög kvalitet på den tvåspråkiga utbildningen.

Inom detta område granskas följande:

Rektorn är förtrogen med den tvåspråkiga verksamheten (Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar).

Den tvåspråkiga undervisningen följs upp och utvärderas (4 kap. 3-7 §§ skollagen, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar, 3 § förordning om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan).

Författningsstöd:

Skollagen (2010:800)

4 kap. Kvalitet och inflytande

Huvudmannanivå

3 § Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

Rapport

2012-02-14

6 (21)

Dnr 40-2011:2523

Enhetsnivå

4 § Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå. Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet. Rektorn och förskolechefen ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Dokumentation

6 § Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Åtgärder

7 § Om det vid uppföljning, genom klagomål eller på annat sätt kommer fram att det finns brister i verksamheten, ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.

Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar

Som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot de nationella målen. Rektorn ansvarar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen och kunskapskraven. /.../

Förordning om dels fortsatt giltighet av förordningen (2003:306) om försöksverksamhet med tvåspråkig undervisning i grundskolan (med ändringar tom SFS 2011:421)

§ 3 En huvudman som deltar i försöksverksamheten ska kontinuerligt följa upp och utvärdera verksamheten.

4.3 Främjar den tvåspråkiga lärandemiljön elevernas språk- kunskaps- och identitetsutveckling?

Syftet med denna frågeställning är att undersöka om lärarna på ett medvetet sätt arbetar för att införliva elevernas bakgrund och erfarenheter i undervisningen. Vidare undersöks om lärarna utgår från en medveten pedagogisk idé om tvåspråkighet som resurs för elevernas kunskaps- och identitetsutveckling som omsätts i praktisk handling.

Inom detta område granskas följande:

Undervisningens utformning erbjuder och stimulerar eleverna att använda sina språkliga och kulturella kunskaper och erfarenheter (Lgr 11, En likvärdig utbildning, Lgr 11, Skolans uppdrag, Lgr 11, 2.2 Kunskaper, Riktlinjer, Stöd från forskning och utredningar).

Eleverna upplever att de har möjlighet till delaktighet och inflytande över både innehåll och form i undervisningen (4 kap. 9 § skollagen, Lgr 11, Rättigheter och skyldigheter, Lgr 11, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar).

Undervisningen värnar även om den muntliga traditionen som finns i minoritetsspråket (Stöd från forskning och utredningar).

Det finns läromedel och annat pedagogiskt material att tillgå på minoritetsspråket som stödjer elevernas lärande (2 kap. 35 § skollagen).

Undervisningen på elevernas umgängesspråk erbjuds i den omfattning som behövs för att främja elevernas språk- kunskaps- och identitetsutveckling (Stöd från forskning och utredningar).

Författningsstöd:

Skollagen (2010:800)

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

Lokaler och utrustning och tillgång till skolbibliotek

35 § För utbildningen ska de lokaler och den utrustning finnas som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.

4 kap. Kvalitet och inflytande

Inflytande och samråd

Allmänt om barnens och elevernas inflytande

9 § Barn och elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för barnens och elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen. Elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor ska även i övrigt stödjas och underlättas.

Rapport

2012-02-14

8 (21)

Dnr 40-2011:2523

I 6 kap. 17 och 18 §§ arbetsmiljölagen (1977:1160) finns bestämmelser om elevskyddsombud.

Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, En likvärdig utbildning

Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den ska främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper./.../Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. /.../

Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, Rättigheter och skyldigheter

Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har. Att den enskilda skolan är tydlig i fråga om mål, innehåll och arbetsformer är en förutsättning för elevers och vårdnadshavares rätt till inflytande och påverkan. Det är inte minst viktigt som underlag för den enskildes val i skolan.

Det är inte tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar. Undervisningen ska bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet. Den ska utveckla deras förmåga att ta ett personligt ansvar. Genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter, kan eleverna utveckla sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar.

Lgr 11, 1. Skolans värdegrund och uppdrag, Skolans uppdrag

/.../ Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva ska varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga.

Lgr 11, 2.2 Kunskaper, riktlinjer

/.../ Läraren ska

Organisera och genomföra arbetet så att eleven

- utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga,
- upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt,
- får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling. /.../

Lgr 11, 2.3 Elevernas ansvar och inflytande

De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever. Elever ska ges inflytande över utbildningen. De ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade i frågor som rör dem. Informationen och formerna för elevernas inflytande ska anpassas efter deras ålder och mognad. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan, och
- har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former.

Riktlinjer

Alla som arbetar i skolan ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.

Läraren ska

- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad,
- verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen,
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen, och
- förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.

Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar

/.../Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas. /.../

Rapport

2012-02-14

10 (21)

Dnr 40-2011:2523

4.4 Hur organiserar, genomför och följer skolan upp elevernas behov av särskilt stöd?

Twåspråkig undervisning har visat sig framgångsrik när det gäller elevers språk- kunskaps- och identitetsutveckling. Här undersöks om eleverna får det stöd som de har rätt till och i vilken mån det är anpassat efter varje enskild elevs behov.

Inom detta område granskas följande:

Det finns rutiner för att utreda och erbjuda särskilt stöd (3 kap. 8-9 §§ skollagen, Lgr, 2.8 Rektorns ansvar).

Stödinsatserna följs upp och utvecklas (3 kap. 8-9 §§ skollagen, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar).

Det särskilda stödet är anpassat och utformat efter elevernas behov (3 kap. 8-10 §§ skollagen, Lgr 11, 2.2 Kunskaper, Riktlinjer, Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar).

Författningsstöd:

Skollagen (2010:800)

Information om barnets och elevens utveckling

Utredning

3 kap. Barns och elevers utveckling mot målen

8 § Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.

Åtgärdsprogram

9 § Ett åtgärdsprogram ska utarbetas för en elev som ges särskilt stöd. Av programmet ska det framgå vilka behoven är, hur de ska tillgodoses och hur åtgärderna ska följas upp och utvärderas. Eleven och elevens vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta när ett åtgärdsprogram utarbetas.

Åtgärdsprogrammet beslutas av rektorn. Om beslutet innebär att särskilt stöd ska ges i en annan elevgrupp eller enskilt enligt 11 § eller i form av anpassad studiegång enligt 12 § får rektorn inte överlåta sin beslutanderätt till någon annan.

Om en utredning enligt 8 § visar att eleven inte behöver särskilt stöd, ska rektorn eller den som rektorn har överlåtit beslutanderätten till i stället besluta att ett åtgärdsprogram inte ska utarbetas.

Utformningen av det särskilda stödet i vissa skolformer

10 § För en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan ska det särskilda stödet ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Lgr 11, 2.2 Kunskaper, Riktlinjer

Läraren ska /.../

- organisera och genomföra arbetet så att eleven /.../
 - får stöd i sin språk- och kommunikationsutveckling.

Lgr 11, 2.8 Rektorns ansvar

/.../Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att /.../

- undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver
- kontakt upprättas mellan skola och hem, om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan
- resursfördelningen och stödåtgärderna anpassas till den värdering av elevernas utveckling som lärare gör. /.../